

OBSAH

1 ÚVODNÍ POZNÁMKY	9
1.1 Co je to biofyzikální chemie?	9
1.2 Jak vznikala tato kniha	10
1.3 Poděkování a omluvy	13
2 BIOENERGETIKA	15
2.1 Co nám říká veličina „enthalpie“?	16
2.2 Entropie a pravděpodobnost	17
2.3 Clausiova cesta k entropii	21
2.4 Přeměny energie v organismech	27
2.5 Osudy ATP v organismu	29
2.6 Užití klasické (rovnovážné) termodynamiky při studiu biologických systémů	37
2.7 Příspěvek nerovnovážné termodynamiky k poznání živých soustav	52
3 VÝZNAM NEKOVALENTNÍCH INTERAKCÍ PRO BIOLOGICKÉ SYSTÉMY	56
3.1 Biologické jevy závislé na nekovalentních interakcích	56
3.2 Rozdělení a charakterisace nekovalentních interakcí	58
3.2.1 Elektrostatické interakce	59
3.2.2 Vodíkové vazby	60
3.2.3 Van der Waalovy interakce	62
3.2.4 Hydrofobní interakce	64
3.3 Obecné znaky prostorového uspořádání biopolymerů	74
3.4 Stabilita, svinování a denaturace biopolymerů	77
3.5 Kalorimetrie bílkovin	83
3.6 Interakce bílkovin s ligandy	86
4 KINETIKA BIOLOGICKÝCH PROCESŮ	95
4.1 Řízení biologických procesů: termodynamika nebo kinetika?	95
4.2 Kinetika denaturace a renaturace bílkovin	100
4.3 Kinetika enzymových reakcí	104
4.3.1 Počáteční reakční rychlost	104
4.3.2 Odvození rovnice Michaelise a Mentenové pomocí teorie stacionárního stavu	105
4.3.3 Experimentální určování hodnot K_M a V_{lim}	111
4.3.4 Inhibice enzymů	119
4.3.5 Vícesubstrátová kinetika	124
4.3.6 Enzymy s více aktivními centry	127
4.4 Farmakokinetika	134

5 VYBRANÉ PROBLÉMY ELEKTROCHEMIE	142
5.1 Elektroneutralita a iontová síla	143
5.2 Aktivita elektrolytů	144
5.3 Solvatace v roztocích elektrolytů	148
5.3.1 Roztoky silných elektrolytů	149
5.3.2 Hydratace bílkovin	149
5.3.3 Vsolování a vysolování bílkovin	152
5.4 Kyselost roztoků	154
5.4.1 Definice stupnice pH	154
5.4.2 Skleněná elektroda a praktické problémy měření pH	158
5.4.3 Závislost pH na teplotě	159
5.4.4 Měření pH ve směsných rozpouštědlech	163
5.5 Obecná teorie kyselin a zásad	166
5.6 Disociace slabých kyselin a zásad	167
5.7 Pufrý	168
5.8 Amfolyty	171
5.9 Aminokyseliny jako pufrý	173
5.10 pH tělních tekutin	175
5.11 Disociace polyelektrolytů	183
5.11.1 Disociace dvojsytného elektrolytu	183
5.11.2 Praktický příklad: disociace glycinu	185
5.11.3 Disociace polyelektrolytů: teoretický přehled	187
5.11.4 Acidobasické titrační křivky bílkovin	189
5.11.5 Informace vyplývající z titračních křivek bílkovin	194
6 POLOPROPUSTNÉ MEMBRÁNY V ŽIVÝCH SOUSTAVÁCH	198
6.1 Obecné jevy spojené s polopropustností membrán	198
6.2 Struktura biologických membrán	203
6.2.1 Lipidová dvojvrstva	203
6.2.2 Membránové bílkoviny	206
6.3 Přenos hmoty přes biologickou membránu	208
6.3.1 Volná difuze přes membránu (nespecifická permeace)	208
6.3.2 Transport nesespecifickými póry	209
6.3.3 Transport makromolekul mechanismem exo- a endocytosy	210
6.3.4 Usnadněná difuze pomocí specifických přenašečů	211
6.3.5 Aktivní transport	215
6.3.6 Skupinová translokace	218
6.4 Přenos informace přes biologickou membránu	219
6.5 Příklady fyziologických dějů, v nichž hrají membrány rozhodující roli	223
6.5.1 Biochemie vidění jako příklad integrace energetických a informačních drah	223
6.5.2 Proton-motivní síla jako dominantní prvek bioenergetiky	228
6.5.3 Světlá fáze fotosynthesy – vrcholný příklad buněčné transformace energie	232
7 POUŽITÍ ABSORPČNÍ SPEKTROFOTOMETRIE VE VIDITELNÉ A ULTRAFIALOVÉ OBLASTI PŘI STUDIU BIOLOGICKÝCH SYSTÉMŮ	241
7.1 Úvod	241
7.2 Odvození Lambertova–Beerova zákona	245

7.3	Určování koncentrace pomocí absorpční spektrofotometrie	247
7.4	Diferenční spektrofotometrie	256
7.5	Derivační spektrofotometrie	260
8	METODY STUDIA PROSTOROVÉHO USPOŘÁDÁNÍ BIOPOLYMERŮ	265
8.1	Úvod: rozřídění metod	265
8.2	Rentgenová krystalografie biopolymerů	267
8.2.1	Příprava krystalů bílkovin	268
8.2.2	Měření rentgenové difrakce	270
8.2.3	Výpočet mapy elektronových hustot	271
8.2.4	Zpřesnění struktury a interpretace výsledků	274
8.3	Nukleární magnetická resonance	277
8.3.1	Princip metody	277
8.3.2	Použití NMR spektroskopie při studiu biopolymerů	281
8.4	Metoda cirkulárního dichroismu	283
8.4.1	Optická aktivita, chiralita, optická rotace a cirkulární dichroismus	283
8.4.2	Experimentální technika	286
8.4.3	CD spektra bílkovin	287
8.4.4	CD spektra nukleových kyselin	291
8.4.5	CD spektra nízkomolekulárních látek	294
8.5	Fluorimetrie a příbuzné metody	295
8.5.1	Vznik elektromagnetického záření	295
8.5.2	Fluorescence: základní pojmy	296
8.5.3	Použití fluorimetrie pro určování koncentrace látek	298
8.5.4	Polarisace fluorescence	300
8.5.5	Fluorescence roztoků bílkovin	301
8.6	Výpočetní metody	304
8.6.1	Metody fyzikální	305
8.6.2	Metody heuristické (chemické)	306
8.6.3	Metody statistické	308
8.7	Kdy použít kterou metodu aneb optimalisace výzkumu struktury biopolymeru	310
9	UŽITÍ RADIOMETRICKÝCH METOD V BIOLOGICKÝCH A BIOCHEMICKÝCH LABORATOŘÍCH	312
9.1	Stabilita atomového jádra	312
9.2	Základní jednotky související s radioaktivním zářením	314
9.3	Radiometrické metody	314
9.4	Značené sloučeniny a jejich stabilita	316
9.5	Bezpečnostní zásady pro práci s radionuklidy	317
9.6	Základní metody využití radionuklidů	318
10	SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY	325
11	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	327
12	REJSTŘÍK	330